

ŽIDLOCHOVICE

PRŮVODCE SLUNEČNÝM MĚSTEM

Jana Koždoňová
Gymnázium Židlochovice

Původ jména Židlochovice (německy Seelowitz) se snažíme vysvětlit mnoha způsoby. Nejpravděpodobnější verze odvozuje toto pojmenování od vlastního jména Židloch (možná pradávny významný obyvatel těchto krajů ...). To bylo domácí oslovení Židly, který vznikl přesmykem jména Ždislav. Původní slovo, ze kterého vznikla všechna tato pojmenování, je pravděpodobně „ždáti“ (= s nadějí očekávat).

Židlochovice leží v úrodném klimatu jižní Moravy, na břehu řeky Svratky. Nad nimi se vypíná kopec Výhon, na kterém se daří především vinné révě a meruňkám (příloha 1).

Toto historické město, vzdálené 20 km od Brna, má pouze 3 100 obyvatel.

Důležitá historická data města Židlochovice

- První lidé se sem dostali po obchodní cestě tzv. jantarové stezce.
- V 9.stol. se zde usadili Slované.
- 1226, 1237 - z listin královského archivu doložena existence Židlochovic
- 1349 - obšírnější písemná zpráva o vsi Židlochovice
- kolem roku 1420 - zprávy o prvním mostě
- 1445 - nejstarší česky psaný pergamen chovaný v Židlochovicích (privilegium Hynka z Valdštejna)
- 1591 - začátek působení kazatele Jiřího Strejce v Židlochovicích
- 1611 - první zmínka o židlochovické škole
- 1771 - zavedeno číslování domů, které platí dodnes
- 3.dubna 1873 - Židlochovice povýšeny na město císařem Františkem Josefem I.
- 1895 - zavedeno elektrické osvětlení města
- 1907 - nastoupivší nadučitel Antonín Coufalík pomohl prosadit zásadu, že české dítě patří do české školy
- 1910 - v Židlochovicích 53% českého obyvatelstva
- 1924 - na státní zámek poprvé přijíždí k letnímu pobytu prezident republik T.G. Masaryk (poté znovu v letech 1928, 1929, 1930 - jmenován čestným občanem Židlochovic, 1931, 1933)
- 1938 - Židlochovice podle sčítání z r. 1910 ponechány pohraničním městem
- 16.března 1939 - obsazeny německým vojskem
- 1.května 1945 - oslava osvobození na náměstí
- 1948 - uveden do provozu místní rozhlas, konec vyhlásování zpráv bubnováním
- 1993 - v židlochovickém zámku probíhají jednání o rozdělení Československa
- 1995 - dokončena přestavba náměstí Míru - změna vzhledu středu města
- 2003 - postavena nová budova radnice

Studuji na osmiletém gymnáziu v Židlochovicích a ráda bych zde začala svou procházku městem:

Gymnázium

Původně hospodářská škola vybudovaná architektem Františkem Odehnalem z Brna (stavba zahájena 1923, slavnostní otevření 14.6. 1925). Plastickou výzdobu v kameni na štítu budovy (Setbu, Žeň, Jaro a moravskou orlici) provedl akademický sochař Fabiánek z Boskovic (příloha 2).

Druhým ředitelem této školy byl oblíbený Dr. Ing. František Boleloucký. Jako člen národního odboje byl zastřelen 21.6. 1942 v Brně. Jeho pamětní deska se nachází u vchodu do budovy, dnes už gymnázia, zřízeného r. 1994.

Na téže (Tyršově) ulici jako gymnázium stojí i základní škola a u ní památník osvobození odhalený r. 1965.

Nedaleko školy se nachází vchod do areálu zámku. Pojd'me se pokochat pohledem na kdysi nejdůležitější stavbu celého města a na stádečka vysoké zvěře v zámeckém parku:

Zámek - Kam zmizely princezny?

Na konci středověku stávala na místě dnešního zámku opevněná tvrz, využívající ke své obraně bažiny a ramena řeky. Za Fridricha ze Žerotína vodní tvrz přestavěna na renesanční zámek a za Hraběte Ludvíka Sintzendorfa zámek upraven do přibližné dnešní podoby podle plánů francouzského architekta Roberta de Cotte (baroko). Za Habsburků probíhají jeho konečné empírové úpravy (příloha 3). Součástí zámku je kaple přestavěná r. 1747 a před dnešním vchodem (dříve jím bylo hlavní průčelí směrem do parku) můžeme obdivovat sochy svatých z dílny Jana Sterna (1749).

V zámku a jeho okolí několikrát pobýval T.G. Masaryk, který si ho vybral jako své letní sídlo - poprvé 1924 (příloha 3 a 4). Na zámek přijíždí politici i v současnosti. Probíhala zde např. důležitá jednání o rozdělení Československa v roce 1993. Pro veřejnost je dnes nepřístupný (slouží jako ubytovací kapacita pro náročnější zákazníky a účastníky honů).

Nejvýznamnější vlastníci židlochovického panství (zámku)

- 1379 - markrabě Jošt - uděluje židlochovickým vinohradníkům horenské právo
- 1564 - Fridrich ze Žerotína
- 1616 - katolík Adam z Valdštejna (Valdštejnové vlastníky Židlochovic celé 17.století)
- 1696 - židlochovické panství dědí Ludvík Sintzendorf
- 1743 - Leopold hrabě Ditrichštejn
- 1819 - poslední majitelé - Habsburkové
- 1895 - arcivévoda Bedřich Habsburský
- 1918 - zámek a cukrovar připadly do správy státu

Park - Odpočín si ve stínu stromů!

Původně francouzského typu, vybudován za hraběte Sientzendorfa. Jeho plán vypracoval Arnošt August Charboniér (1708) a výsadbu okrasných dřevin realizoval Josef Hatzl (později správce schönbrunnských zahrad, po zhlédnutí jeho práce Marií Terezií 1746). V této době byly v rozsáhlém parku také skleníky (oranžerie). Tento ráz parku byl kvůli finančním problémům těžko udržitelný, a tak byly skleníky zrušeny a ve 20. letech 19. století obnoven park v anglickém stylu podle plánů zahradníka Karla Marxe (příloha 5). Takto upravený je dnes veřejně přístupný a můžete si zde prohlédnout např. pomník T.G. Masaryka.

Hned vedle parku nás nemile upoutají poničené budovy:

Cukrovar

V jihovýchodní Francii, v rodině Robertů se narodil roku 1800 chlapec Florentin (zemřel 1870). Jako schopný mladý muž se rozhodl podnikat ve zcela novém odvětví průmyslu, cukrovarnictví. Dne 2.5. 1837 uzavřel výhodnou smlouvu s majitelem židlochovického panství arcivévodou Ludvíkem Habsburským a cukrovar byl vystavěn hned vedle zámku. Ve světové literatuře bývá nazýván kolébkou moderního cukrovarnictví, protože v něm byly položeny základy nových technologií. V roce 1826 se Florentinovi narodil syn Julius, který jako první v Čechách r. 1880 cukrovaru elektrifikoval.

Roku 1918 připadl cukrovar do správy státu a dnes jsou jeho budovy v ruinách.

Pokračujme dál přes atypický most přes řeku Svratku. Jeho stavba začala v roce 1991 a byla dokončena 1993. Jeho odpůrci ho považují za zbytečně drahý, příznivci za estetický a nadčasový (příloha 6). Posuďte sami!

Vydejme se kousek po cyklostezce směrem na Nosislav (4 km vzdálená vesnice) a zabočme do nenápadné, ale slavné ulice:

Strejcův sbor

V této ulici, která se pojí s osobností Jiřího Strejce, je nejvýznamnější dům č.p. 32. Je památkově chráněnou budovou, neboť v jeho přízemní části se nachází zaklenuté místnosti - pozůstatky českobratrské fary (bydliště správce kostela - sboru). V její blízkosti stával kostelík z roku 1566 obklopený hřbitovem. 12.10. 1956 objevil vlastivědný pracovník František Horák pod zachovalou dlažbou kostelíka rodinnou hrobku židlochovické větve Žerotínů. Hrobku, kterou dal vystavět Fridrich ze Žerotína a je zde také pochován, si už nikdo neprohlédne (stejně jako kostelík zničený v době třicetileté války). Po jejím otevření se totiž bez řádného ošetření a zakonzervování všech šest rakví s kosterními pozůstatky rozpadlo a hrobka byla zasypána. Tím přišly Židlochovice o světový unikát.

Jiří Strejc (Streyc, Strejček) - narozen 1536 v Zábřeze, zemřel 25.1. 1599 v Židlochovicích, 1591-1599 správcem sboru v Židlochovicích, jeden z překladatelů Bible kralické (žalmy).

Prošli jsme Strejcovým sborem a ocitli jsme se v ulici Komenského. Popojdeme pár metrů vpravo a obdivujme další krásnou památku:

Kostel

Barokní kostel povýšení sv. Kříže nechal vybudovat hrabě Filip Ludvík Sintzendorf. Roku 1717 osobně položil základní kámen, ale stavba byla započata až r. 1724 podle plánů tvůrce vídeňského baroka Johanna Lukase von Hildebranta. Kostel byl vysvěcen o šest let později. Schodiště lemuje 6 soch svatých od Jana Sterna z roku 1746 (příloha 7). Z jeho dílny pochází i sousoší sv. Josefa a Marie napravo od kostela. Nalevo stojí sousoší Nejsvatější trojice. Z výzdoby je nejpozoruhodnější gotická madona z 15. století.

Když půjdeme ještě dál, naskytne se nám krásný výhled na město a na konci se můžeme podívat na:

Nový hřbitov a staré náhrobky

Dnes zde můžeme najít soubor 11 náhrobních kamenů ze 16. a 17. století, původně zazděných v patě dnešní Zvonice. Pochází z hrobů šlechticů nebo bohatých obyvatel Židlochovic (např. Matyáš Frýdecký z Frýdku - purkrabí panství židlochovického - † 1591, Pangrác Eytengerger - židlochovický měšťan - † 1606, Žerotín - možná Diviš z Žerotína - příloha 8). Na hřbitově se nalézá i hrobka zakladatele židlochovického cukrovaru Florentina Roberta († 1870) a jeho syna dr. Juliuse Roberta († 1888).

Vraťme se zase zpátky a zavzpomínáme si společně s další církevní památkou na staré časy:

Zvonice a její poklady

Je zbytkem původního gotického chrámu vysvěceného asi v roce 1446 a zbořeného (po požáru a propadnutí klénby) r. 1864 (příloha 9). Dvoupatrová gotická věž s barokními úpravami byla obklopena hřbitovem, na němž se přestalo pohřbívat roku 1891. Z něj a z krypty pod kostelem, pochází 11 náhrobních kamenů (viz. nový hřbitov). Z původního hřbitova zde byl až do roku 1998 ponechán pouze hrob kronikáře Johanna Edera († 1.2. 1858).

Ve věži se z původních zvonů zachoval pouze jeden z roku 1515, zasvěcený sv. Filipovi, sv. Jakubovi a sv. Anně. Na začátku 20. století visely ve zvonici mimo něj ještě 3 zvony, ale ty byly v roce 1942 zrekvírovány. K jednomu z nich se vázala legenda o řezníku Urbanovi, který místo zlodějského psa zabil svého malého synka. Na památku této tragické události dal nešťastný otec ulít zvon, který nesl jméno Urban.

Dnes ve věži najdeme 3 zvony.

S Židlochovicemi se rozlučme budovou, která neodmyslitelně patří ke každému městu:

Stará radnice a čas

Jako letopočet založení radnice bychom mohli považovat rok 1559, který najdeme na kamenné hlavici, spolu s reliéfem hroznu (pradávný znak vinorodých Židlochovic) a se znakem pánů z Pernštejna, v jedné místnosti prvního poschodí. Prastará budova sloužící obecním účelům zde však stála už dřív. Od těch dob prošla radnice mnoha přestavbami, ale zachovaly se sluneční hodiny z roku 1559. Zlaté hodiny byly zakoupeny r. 1893 (příloha 10 a 11). Dnes tyto dvě památky odměřují čas Židlochovicím společně a doufejme, že tomu tak ještě dlouho bude.

Nová radnice

V roce 2003 byla blízko mostu postavena nová budova radnice.

I když jsou Židlochovice malé město, najdeme v nich mnoho zajímavých památek, které určitě stojí za vidění.

Židlochovice se těší na Vaši návštěvu!

I básník Petr Bezruč si velice oblíbil Židlochovice v době, kdy sem přijížděl na letní pobyty T.G. Masaryk. Napsal o nich báseň:

Židlochovský park

Sto roků bílý zámek stál
a hleděl v sosen šero;
před lety se tu nadýmal
náš vrah, vévoda Gero.

Lid lhostejný: jej nenutí
ni láska, ni sklon němý,
a chladně, cize, bez hnutí
hleděly sosny k zemi.

Před zámkem láska s nadšením
dnes, hlava vedle hlavy:
kdy vyjde - necht' ho pozdravím! -
filosof usměvavý?

Filosof kráčí z parku ven,
kde čekají naň s koněm,
a sosny s něžným úsměvem
se ohlížejí po něm.

V básni mluví o markýzi Gérovi, kterého známe především ze Slezských písní. Markýz Géro nebyl nikdo jiný než poslední držitel židlochovického panství z rodu Habsburků, Fridrich.

Seznam použité literatury:

Kordiovský, E.: Jižní Morava Vlastivědný sborník ročník 39 svazek 42, 2003

Pamětní knihy města Židlochovice 3. a 4. díl. Státní okresní archiv Brno-venkov

Ondrůj, A.: Židlochovice v letech zápasů a budování. Židlochovice 1948

Horák, F., Ondrůj, A.: Židlochovice ve vývoji národnostním a hospodářském. Židlochovice 1968

Smutný, J.: Židlochovický zpravodaj číslo 1-12. Židlochovice 1998

Smutný, J.: Z historie starého židlochovického kostela. Modřice 2002

Horák, F., Beneš, O.: Židlochovická radnice, čtyři sta let stavby a života. Židlochovice 1960

Vavřík, K.: Židlochovice na starých pohlednicích. Židlochovice 2003

Jurák, M., Remunda, I.: Židlochovice, plán města. Židlochovice 1992

Jurák, M.: TGM v Židlochovicích, několik vzpomínek jak to tenkrát bylo. Židlochovice 2002

Jurák, M.: Devatero vyprávění o lidech ze slunečného města. Židlochovice 1992

www.zidlochovice.cz

vedoucí práce: Mgr. Danuše Švarzbergerová

PŘÍLOHY:

Seznam:

- 1 - Celkový pohled na město se zámkem, na současné fotografii v pozadí kopec Výhon - květen 2004
- 2 - Budova dnešního gymnázia, na současné fotografii plastická výzdoba - květen 2004
- 3 - Zámek, pohled z parku - zima 2004, uvítání T.G. Masaryka při příjezdu k jednomu z letních pobytů na zámek - 1928
- 4 - Báseň Židlochovský park od Petra Bezruče (jeho podobizna a rukopis)
- 5 - Židlochovický park, současná fotografie - podzim 2003
- 6 - Na fotografii z r. 1968 železný most, později pojmenovaný po generálu M.R. Štefanikovi, z roku 1897, na současné fotografii nový most z r. 1993 - podzim 2003
- 7 - Kostel Povýšení svatého Kříže, na současné fotografii také sochy svatých z r. 1746 - květen 2004
- 8 - Jeden z náhrobků dnes umístěných na novém hřbitově - květen 2004
- 9 - Zvonice, současná fotografie - květen 2004
- 10 - Stará radnice se zlatými hodinami, na fotografii z konce 19. století pohled z náměstí Míru, na současné fotografii pohled z Masarykovi ulice - květen 2004
- 11 - Pohled na starou radnici z náměstí Míru a detail na sluneční hodiny z r. 1559 - květen 2004
- 12 - Plánek města Židlochovice

Autorem současných fotografií je Pavel Vrba.